

FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA

IV

*In honorem professoris
Viri clarissimi ac doctissimi
Viktor Lilčić Adams*

FAB vol. IV

Скопје 2018

Издавач
Филозофски факултет – Скопје
Институт за Историја на уметноста и археологија

Меѓународен уредувачки одбор
Ратко Дуев (Скопје)
Драги Митревски (Скопје)
Каролин Снајвли (Гетисбург)
Митја Гушгин (Љубљана)
Мирослав Вујовиќ (Белград)
Жаклин Бален (Загреб)
Аднан Бусалаџиќ (Сараево)
Људмил Вагалински (Софија)
Елица Манева (Скопје)

Главен уредник
Антонио Јакимовски

Редакциски одбор
Елизабета Димитрова
Марјан Јованов
Дафина Герасимовска
Ирена Теодора Весевска

Рецензенти
Драги Митревски
Марјан Јованов
Антонио Јакимовски
Елизабета Димитрова

Секретар на редакцискиот одбор
Јована Савевска

Лекѿура на македонски јазик
Вангелија Десподова

Лекѿура на анѿлиски јазик
Светлана Темелковска

Превод на анѿлиски јазик
Љубица Десподова Цуревска

Технички уредник
Никола Минов

Компјутерска подготвока
Орданче Петров
Маја Филиповска

Печати:
Мар-Саж Ташко ДООЕЛ

Тираж:
200

FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA

IV

*In honorem professoris
Viri clarissimi ac doctissimi
Viktor Lilčić Adams*

FAB vol. IV

Skopje 2018

Publisher

Faculty of Philosophy - Skopje
Institute of Art History and Archaeology

International editorial committee

Ratko Duev (Skopje)
Dragi Mitrevski (Skopje)
Carolyn Snively (Gettysburg)
Mitja Guštin (Ljubljana)
Miroslav Vujović (Belgrade)
Jacqueline Balen (Zagreb)
Adnan Busaladžić (Sarajevo)
Lyudmil Vagalinski (Sofia)
Elica Maneva (Skopje)

Editor-in-chief

Antonio Jakimovski

Editorial committee

Elizabeta Dimitrova
Marjan Jovanov
Dafina Gerasimovska
Irena Teodora Vesevska

Reviewers

Dragi Mitrevski
Marjan Jovanov
Antonio Jakimovski
Elizabeta Dimitrova

Secretary of the editorial committee

Jovana Savevska

Macedonian proofreading
Vangelija Despodova

English proofreading
Svetlana Temelkowska

Translation to English
Ljubica Despodova Curevska

Technical editing
Nikola Minov

Desing and computer layout
Ordanče Petrov
Maja Filipovska

Printing
Mar-Saž Taško DOOEL

Circulation:
200 copies

Издавањето на книгата е финансирано и поддржано од
Министерството за култура на Република Македонија

Издавањето на книгата е помогнато и поддржано од
Филозофски факултет - Скопје

Burton James Stone

СОДРЖИНА – CONTENTS

Антонио ЈАКИМОВСКИ <i>Биографија на професор д-р Виктор Лилчиќ Адамс</i>	15
Antonio JAKIMOVSKI <i>Biography of Professor Viktor Lilčić Adams PhD</i>	45
Антонио ЈАКИМОВСКИ <i>Библиографија на професор д-р Виктор Лилчиќ Адамс</i>	73
Елизабета ДИМИТРОВА <i>Виктор Лилчиќ Адамс – човекот со храбро срце</i>	89
Elizabeta DIMITROVA <i>Viktor Lilčić Adams – the Man with Brave Heart</i>	93
Марјан ЈОВАНОВ <i>Виктор Лилчиќ Адамс – професор, пријател, неуморен патувањик низ времето</i>	97
Marjan JOVANOV <i>Viktor Lilčić Adams – Professor, Friend, Tireless Traveler through Time</i>	101
Милан МИТОВСКИ Цоне КРСТЕВСКИ <i>Прилог кон проучувањето на предисторијата во Кривоаланечкајта област – Славиште</i>	105
Boris KAVUR Martina BEČIĆ KAVUR <i>Celts on Their Way to the “South” – Once Again Discussing Some Finds from the Balkans</i>	149
Antonio JAKIMOVSKI Dejan KEBAKOSKI <i>Kale Lokveni</i>	169
Dragi MITREVSKI <i>The Royal Palace in Bylazora</i>	179

Boško ANGELOVSKI <i>Evolution of the Cutting Swords and Review of the Machaira Type of Sword from the Republic of Macedonia</i>	195
Antonio JAKIMOVSKI Duško TEMELKOSKI <i>Complex of the Archaeological Sites of Staro Bonče</i>	205
Svetla PETROVA <i>Unique Roman Corinthian Capital from the 'Quarries of Trajan' Near Parthicopolis</i>	257
Adnan BUSULADŽIĆ <i>An Unpublished Chance Find of a Roman Pharmaceutical/Cosmetics Weighing Scale from the Unrecorded Site of Gradina in Lashva Nr. Zenica</i>	271
Dafina GERASIMOVSKA <i>The Nymphaea in the Concept of Roman Profane Buildings in Stobi</i>	285
Svetla PETROVA Trajče NACEV <i>The Sarcophagus with Amazonomachy from Bargala</i>	299
Ванчо МИЛОШЕВСКИ <i>Три колективни наоди од ѿеаѿароѿ во Скуѿи</i>	315
Elizabeta DIMITROVA <i>The Unpretentious Crypto Avant-Garde or How did the Early Christian Practitioners Envisage Art (Ideological Approach, Concepts, Creation)</i>	337
Irena Teodora VESEVSKA <i>Ascending from Blood: Early Christian Architecture, Ancient Theatre and the Cult of the Martyrs</i>	363
Miško TUTKOVSKI <i>Paintings in the Old Episcopal Basilica in Stobi – Analyses of the Technical-Technological Characteristics</i>	377
Ordanče PETROV <i>A Newly Discovered Early Christian Barrel-Vaulted Tomb in Demir Kapija</i>	405
Христијан ТАЛЕВСКИ <i>Проблемоѿ на рановизанѿискаѿа населба и ѿрашањаѿа за Средноѿоѿ век во Сѿиоби – крај или само кулѿурен ѿаг и конѿинуиѿеѿи –</i>	427

Игор ШИРТОВСКИ <i>Исар – Жайкаџа – алка во рановизантискиот оџиџички џелеџраф од Демир Каџија кон Тесалоника, во свеџлина на најновиџе исџражувања</i>	467
Киро РИСТОВ <i>Маркови Кули Скоџе – Исџочно џодџраџе</i>	483
Zrinka MILEUSNIĆ Vesna BIKIĆ <i>Research Potential of Skopje Fortress for Ottoman Archaeology</i>	515
Duško CVETANOV <i>The Significance of the Thermal Springs near the Bansko Village (Strumica Region) in the Medieval and the Ottoman Period - The Fortress Termitsa (Θερμιτζα), the Episcopate Headquarters and the Doljani Market -</i>	531
Jane KLEKOVSKI <i>The Influence of Roman Pagan Rites in the Contemporary Funerary Rites in the Republic of Macedonia</i>	551
Elica MANEVA <i>Римски џеатџар Скуџу // Roman Theatre Scupi, ed. Antonio Jakimovski (Skopje, 2017)</i>	565

Antonio JAKIMOVSKI
Dejan KEBAKOSKI

KALE LOKVENI

UDK: 903.5:726.8(497.775)“652”

Faculty of Philosophy – Skopje
antonio@fzf.ukim.edu.mk
PSI Institute of Old Slavic Culture – Prilep
dejan.kebakoski@isk.edu.mk

Abstract: *The archaeological site of Kale Lokveni is located 1.5 km south of the village of Lokveni, on the triangle of the areas of the villages Lokveni, Norovo and Podvis. It is a dominant hill with a significant geostrategic position, which at the highest level is a flattened plateau, fortified by powerful walls built with large rectangular stone blocks in the technique opus pseudoisodimum. From the very beginning this powerful fortification was aimed at controlling the road crossings that allow entry into Pelagonia. The one is the Barbaras mountain pass, while the other is the gorge of Crna Reka and the Bučinska partition. In 2016, within the framework of the Kingdom of Macedonia project, field archaeological excavations were carried out for the first time, which were done in order to check the current knowledge, but also to obtain more data on the character and chronology of this important site.*

With these excavations, an area of about 400 m² has been explored, whereby 11 graves embedded in a rock and 6 burials in urns were discovered.

Key words: Kale Lokveni, Pelagonia, Early Antiquity, burials

The archaeological site Kale Lokveni is located 1.5 km south of the village of Lokveni, on the triangle of the areas of the villages Lokveni, Norovo and Podvis.¹ It is located on the dominant mountain peak with elevation 909, branch from Bushova Mountain, which descends to Pelagonia plain. In the Archaeological map of the Republic of Macedonia it is very modestly described and registered as a fortress (kale), a castle and a refugium from the period of Late Antiquity.² In the existing scientific literature Kale Lokveni has been mentioned several times in short descriptions.³ It has been most extensively so far researched by V. Lilčić, who gives the first and only planimetry of the fortress. The site has been described as an early antique

---

¹ The greatest part of the fortification belongs to the territory of the village of Norovo, but in science it has been entered as Kale Lokveni/ Lokvensko Kale, and under that name the project - Kale Lokveni – archaeological research 2016 was implemented.

² Г. Микулчиќ, 1996, 202.

³ А. Миткоски, 1996, 96; The site is mentioned in I. Mikulčić as late antique/early Byzantine castle to control the road: И. Микулчиќ, 1999, (no.229. Kale, Lokveni), 411; I. Mikulčić, 2002, no. 258, 329.

Macedonian military base, by locating two necropolises belonging to this settlement.⁴ The first necropolis is at about 200 meters distance from the walls of the fortress to the southeast, while the second one for which V. Lilčić thinks that it is newer, is located about 800 meters to the south from the fortress.⁵

Kale Lokveni

It is a dominant hill with a significant geostrategic position, which at the highest level is a flattened plateau, fortified by powerful walls built with large rectangular stone blocks in the technique *opus pseudoisodimum*.

According to the *opus* of construction, but also according to the found coins⁶, it can be confirmed that it is an early antique fortification that continues to exist with a continuity of living for several centuries.

From the very beginning, this powerful fortification was aimed at controlling the two passageways that allow entry into Pelagonia. One is the Barbaras mountain pass⁷, while the other is the gorge of the Crna Reka and the Bučinska partition.⁸ Also from this site the most significant geostrategic positions in the Pelagonia plain

⁴ В. Лилчиќ, 2009, with planimetry and coins found, 162 -170.

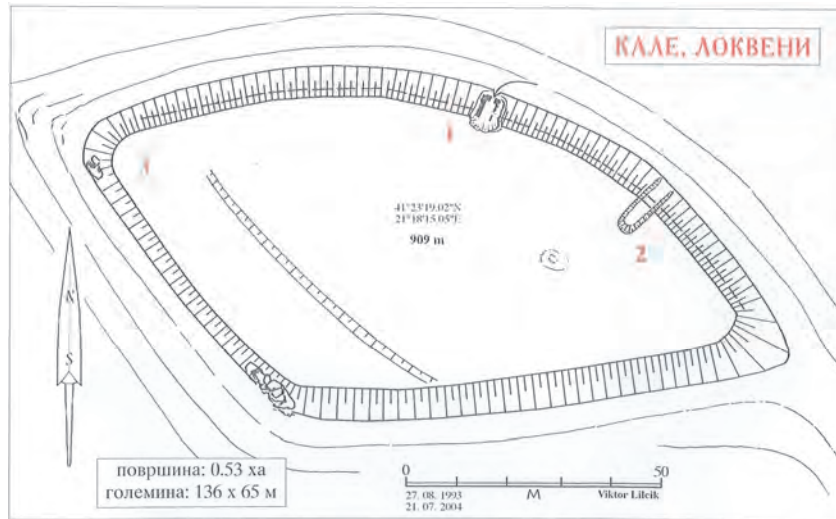
⁵ Ibid, 162, 169.

⁶ On the Lokvensko Kale site until 2016 no field archaeological excavations were performed, so that the chronological span of life of the site is drawn on the basis of findings collected through archaeological field research. So far found coins are published in: Н. Шелдаров, 2003; В. Лилчиќ, 2007, 849 – 861; В. Лилчиќ, 2009, 166 - 168.

⁷ The site was researched in 2011, under the leadership of A. Jakimovski, with registered Macedonian fortification - guard, which protected the passage, that is the entrance to the northern part of the Pelagonia valley.

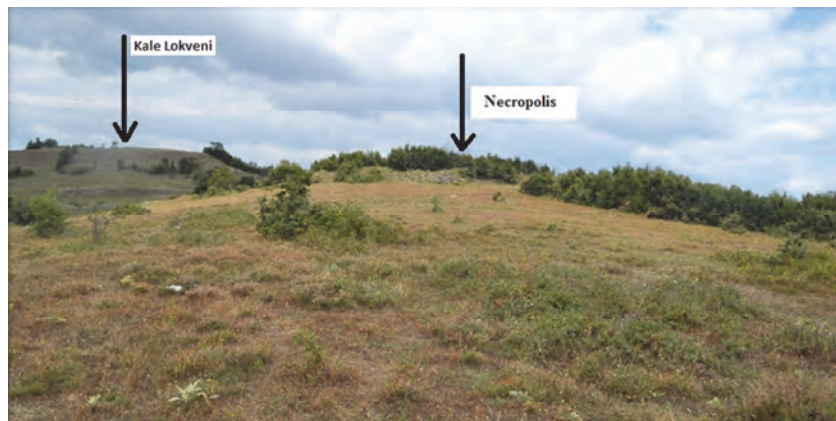
⁸ В. Лилчиќ, 2009, 126 - 135.

are visible, which confirms the great significance and strategic function of the site Kale Lokveni.

Plan of Kale Lokveni according to V. Lilčić Adams

In 2016, within the framework of the Kingdom of Macedonia project, field archaeological excavations were carried out for the first time in the framework of the capital projects financed by the Government of the Republic of Macedonia.⁹ The research was done in order to check the current knowledge, but also to obtain more data on the character and chronology of this important site. The excavations were concentrated on one of the necropolises, that is, the closer one, with a working name South-eastern necropolis, where the remains of wild digging were visible.

Relation of the necropolis and the fortification

⁹ Research was carried out under the leadership of PhD Antonio Jakimovski and MA Dejan Kebakowski, with the assistance of archaeologists MA Hristijan Talevski, MA Aleksandar Vasilevski, Radomir Ivanovic, Igor Chochkov, Aleksandar Murgoski, Elena Karamfilovska and Sasko Vasilevski.

With these excavations, an area of about 400 m² has been explored, whereby 11 graves embedded in a rock and 6 burials in urns were found. The graves in the rock are about 2 m in length, with a width of about 0.70 - 0.80 m. and a depth of about 1 m. These embedded gravel pits are, without exception, covered with three to four processed flat stone slabs. Of the eleven graves the gravel pit of which was embedded in the rock, four were robbed by wild diggers. Although robbed they were cleaned and documented in order to apply the general plan of the necropolis and to determine the ratio of graves and their orientation.

The excavated area in 2016

In this phase of research, we came to the conclusion that the earliest burial structures of the 4th century BC also have a tomb circle - a ring formed of unprocessed larger stones that shape the circle around the burial hole, in which there are smaller unprocessed stones that formed a mogila - a tumba, a feature of the graves of previous periods, that is, iron time.

Grave with circular ring - closed

Grave with circular ring - opened

During the exploration of the site Kale Lokveni in 2016, a total of six burials in urns were found, which are grouped into two groups in the south-western part of the researched area. The first group consists of two urns, placed in a crushed stone embankment, surrounded by larger rocks in the shape of a ring around the urns, which is the construction of a grave 5. The second group of urns is located about ten meters away from the previous group in the east direction. On a smaller area of several square meters, the other four urns (marked as grave 7, 8, 12, and grave 17) were found. From this group of urns, only the urn marked as a tomb number 12 is located in a broken group of crushed stone that most likely belonged to the next tomb number 13, the remaining three are dug in a reddish clay soil, and only the lower part of the urns is dug into the rock.

Around the urn a group of rocks that would constitute a construction specifically designed to barricade the burials in the urns was not found. They are freely set in the earth and placed in part in the embankment of a crushed stone which is a constructive element of already existing grave units or fit freely into the unused space of the older necropolis. No finding or possibly a coin was found in the urns.

All discovered burials were performed by burning, with the exception that in the tombs the bones are placed not separated from the ash and spilled on one side of the rectangular pit, in which a small recess in which the ash is poured is additionally inserted, while in the urns were placed exclusively the bones that remained in the cremation process and, according to what can be noted, were treated with a liquid that caused a rapid cooling, forming cracks on the bone residues.

The findings detected during these archaeological excavations, apart from the chronological determination, indicate the power of the population that inhabited this fortress. There were completely preserved and fragmented ceramic vessels that were placed as a grave addition for the deceased,¹⁰ weapons, jewellery, coins¹¹, and as a peculiarity we can single out the superbly preserved luxury jewellery box- pyxis made of silver in a filigree technique and granulation supplemented with a golden wire. Two more such pyxides have been found so far in the territory of

Pyxis

¹⁰ The preliminary preservation of the ceramic material was made by A. Stojčevska.

¹¹ A large number of coins with a chronological span from the 4th century BC until the 3rd century AD were found, which shows the existence of the fortification and the researched necropolis.

the Republic of Macedonia¹², one as part of the Tremnik depot¹³, which is very similar to the pyxis of Kale Lokveni, with the difference that it is made of gold, then another silver one, almost identical from Ždanec Skopje.¹⁴ The richness of the findings, their luxury in the workmanship, the number of coins placed in the context of the monumentality of the performance of the mighty walls of the fortress, as well as the presence of monumental funerary architecture, such as the example in the second necropolis, with the aristocratic grave in the rock,¹⁵ point not only to the wealth of the inhabitants of this fortress, but also to their communications with the Mediterranean world, which justifies the assumption of a higher level of organization and importance of the fortress, which can be said to have grown into a town.

Some of the coins found during the excavations in 2016

From the previous research we can conclude that the necropolis was used continuously from the 4th century BC until the 3rd century AD. We can also give a reasoned opinion that by the end of the necropolis use, the population had an insight into the previous location of the grave forms, because even at that high density of the grave pits none of them is intersected or laid on the preceding one.

¹² С. Блажевска, 2016, 194 - 195.

¹³ А. Јакимовски - М. Јованов, 2016, 125 - 133.

¹⁴ В. Соколовска - Р. Пашиќ, 1975, 231 - 244, Т. IV, Fig. 12a and b.

¹⁵ А. Митковски, 1996, 89 - 96.

With the archaeological findings, an extremely large number of coins of Macedonian kings were found, which indicates the continuity of settlement and the power of the population living in this Macedonian early antique military base. The analysed data from the previous findings, supplemented with the information obtained during archaeological excavations carried out in 2016, give us the right to confirm that in front of us there is very important early antique fortified town in northern Pelagonia, which requires intensive archaeological research in the future.

Антонио ЈАКИМОВСКИ
Дејан КЕБАКОСКИ

КАЛЕ ЛОКВЕНИ

Резиме

Археолошкиот локалитет Кале Локвени се наоѓа на 1,5 км јужно од село Локвени, на тромеѓето на атарите на селата Локвени, Алдинци и Подвис. Станува збор за доминантен рид со значајна геостратешка позиција, кој на највисокиот дел претставува зарамнето плато, утврдено со моќни сидови градени со големи правоаголно исклесани камени блокови во техника опус псеудоизодимум. Од самиот почеток ова моќно утврдување имало за цел да ги контролира двата патни премини кои овозможуваат влез во Пелагонија. Едниот е планинскиот премин Барбарас, а другиот е клисурата на Црна Река и Бучинската преграда. Во 2016 година, во рамки на проектот Кралство Македонија, за првпат се вршени теренски археолошки ископувања, кои беа направени со цел да се проверат досегашните сознанија, но и да се добијат повеќе податоци за карактерот и хронологијата на овој значаен локалитет.

Ископувањата беа сконцентрирани на една од некрополите, односно на југоисточна некропола, каде беа видливи остатоци од диво копање. Со овие ископувања истражен е простор од околу 400 м², при што се откриени 11 гробови вклесани во карпа и 6 погребувања во урна. Од досегашните истражувања може да заклучиме дека некрополата е користена во континуитет од 4 век п.н.е., до 3 век н.е. Исто така, можеме да дадеме основано мислење дека до крајот на користењето на некрополата населението имало увид во претходната локација на гробните форми, затоа што и при таа голема густина на гробните јами, ниедна од нив не се пресекува или не налегнува на претходната.

Во оваа фаза на истраженост, дојдовме до заклучок дека најраните гробни конструкции од 4 век п.н.е, како елемент го имаат и гробниот круг – прстен од необработени камења кој се формира околу гробната јама, во кој круг има нафрлани необработени камења кои формирале могила – тумба, карактеристика на гробовите од претходните периоди, односно железното време.

Пронајдените наоди при овие археолошки ископувања, освен хронолошката детерминација, ни укажуваат и на моќта на населението кое ја населувало оваа тврдина. Пронајдени се целосно сочувани садови кои биле ставани како гробен прилог за покојникот, оружје, накит, монети, а како куриозитет може да

ја издвоиме извонредно сочувваната луксузна кутија-пиксида изработена од сребро во техника на филигран и гранулација дополнета со златна жица. Вакви пиксиди на територијата на Р. Македонија, досега се пронајдени уште две, како дел од депото во Треник, која е многу слична со пиксидата од Кале Локвени, со таа разлика што е изработена од злато, потоа уште една сребрена, речиси идентична, од Жданец Скопје. Богатството на наодите, нивниот луксуз во изработката, бројот на монети, ставено во контекст со монументалноста на изведбата на монументалните сидини на тврдината, но и присуството на монументална фунерарна архитектура како примерот во втората некропола со аристократската гробница вклесана во карпа, укажуваат не само на богатството на жителите на оваа тврдина, туку и на нивните комуникации со медитеранскиот свет, што укажува на повисок степен на организираност и важност на тврдината за која можеме да се каже дека прераснала во град.

Анализираните податоци од досегашните рекогносцирања, дополнети со информациите добиени при археолошките ископувања извршени во 2016 година, ни даваат за право да потврдиме дека пред нас е еден особено значаен раноантички утврден град (воена база) во северна Пелагонија, на кој во иднина е потребно да се продолжи со интензивни археолошки истражувања.

REFERENCES:

- БЛАЖЕВСКА С., Импорт и влијанија во занаетчиството по долината на Вардар во антиката од VI до I век пред Христа, Докторска дисертација одбранета на Филозофски факултет – Скопје 2016
- ЈАКИМОВСКИ А. - ЈОВАНОВ М., The Golden Hoard from Tremnik – Ormankov Grob, Balcanoslavica Vol. 45, Prilep 2016.
- ЛИЉИЌ В., 2007, Early Numismatic Finds from Three Pelagonian Towns, Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan, Situla 44, Ljubljana 2007.
- ЛИЛЧИЌ В., Линкестида и Девриоп, том I, Скопје 2009.
- МИКУЛЧИЌ Г., Археолошка карта на Р. Македонија, том II, Скопје 1996, 202.
- МИКУЛЧИЌ И., Антички градови во Македонија, Скопје 1999.
- МИКУЉИЌ, I. *Spätantike und Frühbyzantinische Befestigungen in Nordmakedonien : städte - vici - refugien - kastelle*. München : Bayerische Akademie der Wissenschaften, 2002
- МИТКОСКИ А., Нови Пелагонски гробници, Македонско Наследство бр. 2, Скопје 1996.
- СОКОЛОВСКА В. – ПАШИЌ Р., Еден гроб од Жданец, Зборник на археолошкиот музеј на Македонија, кн. VI – VII, Скопје 1975.
- ШЕЛДАРОВ Н., Македонија и Пајонија, колекција Шелдаров, Скопје 2003.